

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-2-12>

Ю. П. Сахарук

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1821-9747>

mr.sakharukyurii@gmail.com

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено сучасні підходи до соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в умовах воєнного конфлікту в Україні. Значна увага приділяється аналізу викликів, з якими стикаються переселенці, як-от психологічний стрес, соціальна ізоляція, бар'єри інтеграції, доступ до медичних та соціальних послуг, а також проблеми працевлаштування. Розглянуто інноваційні методи підтримки, що сприяють адаптації ВПО до нових умов життя. Особливий акцент зроблено на впровадженні цифрових технологій у соціальну роботу, зокрема використанні онлайн-платформ для інформування та комунікації, дистанційного психологічного консультування та мобільних застосунків, які забезпечують оперативний доступ до соціальних сервісів. Проаналізовано ефективність таких психосоціальних методик, як когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, групові форми підтримки та освітні програми для переселенців. Висвітлено важливість міждисциплінарного підходу, що поєднує співпрацю державних установ, громадських організацій та місцевих громад для забезпечення ефективної інтеграції ВПО. Розглянуто соціально-економічні ініціативи, спрямовані на працевлаштування, професійну переорієнтацію та розвиток підприємництва серед переселенців. Визначено основні труднощі, що ускладнюють впровадження інноваційних соціальних програм, включаючи брак ресурсів, недостатню міжсекторальну координацію та правові обмеження. Окреслено перспективи вдосконалення соціальної політики шляхом розширення доступу до сучасних методів підтримки, зміцнення нормативно-правової бази та забезпечення комплексного підходу до адаптації ВПО. Запропоновані рекомендації спрямовані на покращення якості соціальної допомоги, створення умов для довготривалої інтеграції та посилення ролі соціальної роботи в процесі подолання наслідків воєнного конфлікту.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, адаптація, психологічні фактори ризику, соціальна підтримка, реабілітація.

Yu. P. Sakharuk

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

MODERN APPROACHES TO SOCIAL WORK WITH INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN CONDITIONS OF MILITARY ACTIONS

The article explores modern approaches to social work with internally displaced persons (IDPs) in the context of the military conflict in Ukraine. Particular attention is paid to the analysis of challenges faced by IDPs, including psychological stress, social isolation, integration barriers, access to healthcare and social services, as well as employment issues. The study highlights innovative support methods that facilitate IDPs' adaptation to new living conditions. A special focus is placed on the implementation of digital technologies in social work, including the use of online platforms for information dissemination and communication, remote psychological counseling, and mobile applications providing prompt access to social services. The effectiveness of psychosocial methods such as cognitive-behavioral therapy, art therapy, group support initiatives, and educational programs for displaced persons is analyzed. The importance of an interdisciplinary

approach combining cooperation between state institutions, civil society organizations, and local communities to ensure effective IDP integration is emphasized. Socio-economic initiatives aimed at employment, professional retraining, and entrepreneurship development among displaced persons are also examined. The study identifies major obstacles that hinder the implementation of innovative social programs, including a lack of resources, insufficient cross-sectoral coordination, and regulatory constraints. The article outlines prospects for improving social policy by expanding access to modern support methods, strengthening the legal framework, and ensuring a comprehensive approach to IDP adaptation. The proposed recommendations aim to enhance the quality of social assistance, create conditions for long-term integration, and reinforce the role of social work in mitigating the consequences of military conflict.

Key words: internally displaced persons, adaptation, psychological risk factors, social support, rehabilitation.

Постановка проблеми. Питання соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) набуло актуальності внаслідок воєнних дій, які спричинили масову міграцію населення в Україні. Виклики, що виникли перед суспільством, вимагають швидких і ефективних рішень у сфері соціального захисту та адаптації ВПО. Впровадження інноваційних підходів у соціальну роботу є необхідністю, що зумовлена як масштабами проблеми, так і різноманітністю потреб переміщених осіб.

Дослідження інноваційних методів у цій сфері дозволяє оцінити ефективність наявних практик і запропонувати нові стратегії, спрямовані на забезпечення психологічного, соціального й економічного благополуччя ВПО. Особливо акцентовано на створенні умов для інтеграції цих осіб у нові соціальні та культурні контексти.

Щораз більша кількість внутрішньо переміщених осіб вимагає перегляду традиційних підходів до соціальної роботи. Використання інноваційних технологій, зокрема цифрових платформ, інтеграція психотерапевтичних методик і активна співпраця державних та громадських інституцій, стають пріоритетними напрямками розвитку цієї сфери. Головним завданням є створення умов, які сприяють ефективній адаптації та зменшенню соціальної напруги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері соціальної роботи з ВПО дозволяють виділити кілька ключових напрямів, які забезпечують ефективність адаптації. Н.Е. Мазіна [3] підкреслює важливість розроблення інструментів для оцінювання ефективності соціально-економічної адаптації ВПО, зокрема в процесі їх інтеграції в громади. М.І. Малиха [4] акцентує на регіональних програмах адаптації, які повинні враховувати локальні потреби та специфіку, що сприяє гармонізації відносин між ВПО та місцевими громадами.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [7] визначає правову основу соціального захисту ВПО, забезпечуючи їхні права та окреслюючи обов'язки держави у створенні умов для інтеграції. Л.С. Волинець та

Л.А. Мельник [8] у посібнику для соціальних працівників розкривають значення психосоціальної допомоги для дітей та сімей ВПО, наголошуючи на необхідності емоційної підтримки та розвитку адаптаційних навичок через інноваційні методи, як-от арт-терапія. І.С. Сьомкіна [10] аналізує перспективи соціально-педагогічної роботи із сім'ями переселенців, звертаючи увагу на багатфакторний підхід до подолання їхніх проблем. К.М. Недря, І.М. Трубавіна та О.Ю. Чередниченко [5] пропонують практичні рекомендації для організації соціальної роботи з ВПО, включаючи впровадження цифрових технологій для надання соціальних послуг. Автори підкреслюють важливість використання індивідуалізованих підходів у роботі з переселенцями. Використання платформ на кшталт «Дія. Освіта» забезпечує швидкий доступ до інформації, консультацій і послуг, що значно підвищує ефективність соціальної роботи.

Д. Гьокхан [1] аналізує європейський досвід роботи з мігрантами, звертаючи увагу на необхідність комплексного підходу, що охоплює матеріальну допомогу, психологічну підтримку та інтеграцію в нові соціальні умови. Цей досвід може бути корисним для вдосконалення підходів у роботі з ВПО в Україні. Систематизація досліджень дозволяє виділити основні напрями роботи з ВПО: удосконалення правових і економічних механізмів адаптації, розвиток психосоціальної підтримки, впровадження технологій і вивчення міжнародного досвіду. Такий комплексний підхід сприяє ефективному розв'язанню проблем переселенців, створюючи умови для їх інтеграції в громади.

Метою дослідження є аналіз сучасних інноваційних підходів до роботи з ВПО, визначення їх ефективності та розроблення рекомендацій для їх впровадження. Завдання включають оцінювання сучасного стану соціальної роботи, аналіз бар'єрів, що ускладнюють адаптацію переміщених осіб, та визначення оптимальних шляхів подолання цих проблем. Роботу спрямовано на вивчення сучасних тенденцій у сфері соціальної роботи з ВПО, які відповідають умовам воєнного

стану. Основні ідеї підкріплюються практичним досвідом і теоретичними дослідженнями в цій галузі. Визначення перспектив розвитку соціальної роботи в умовах кризи сприятиме покращенню її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами є важливим напрямом соціальної політики, що спрямований на забезпечення підтримки та адаптації осіб, які змушені залишити свої домівки через воєнні дії. У законодавчій базі України це питання регламентується низкою нормативних актів, зокрема Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який визначає основні засади соціального захисту цієї категорії населення [7]. Значення такого підходу полягає у створенні умов для інтеграції ВПО в нове соціальне середовище.

Сучасна організація соціальної роботи та системи надання соціальних послуг активно впроваджує соціальні технології та технології соціальної роботи. Ці поняття мають розглядатися в співвідношенні «ціле – частина», оскільки вони взаємопов'язані, але мають власні специфічні ознаки. Термін «технологія» походить із давньогрецької мови, де слово «техно» означає мистецтво чи майстерність, а «логос» – знання, наука або закон. У сучасному розумінні технологія визначається як система знань про способи виконання операцій, організованих у певній послідовності для досягнення визначених результатів.

Соціальні технології застосовуються для організації та впорядкування практичної діяльності, що спрямована на досягнення конкретних соціальних цілей. Їх використання забезпечує раціональність, передбачуваність і ефективність процесів, спрямованих на трансформацію певних соціальних об'єктів або явищ. Упровадження соціальних технологій створює умови для отримання результатів із прогнозованими властивостями, що є однією з ключових переваг цього підходу [11].

Технології соціальної роботи слід розглядати як науково обґрунтовану систему прийомів і методів, які використовуються соціальними працівниками для реалізації завдань соціальної діяльності. Цей підхід базується на ретельно спланованій послідовності дій, які координуються відповідно до мети та специфіки конкретної ситуації. Соціальні служби використовують ці технології для ефективного розв'язання завдань, пов'язаних із підтримкою населення, що перебуває у складних життєвих обставинах.

Соціальні технології як інститут соціальної інновації відіграють ключову роль у прогнозу-

ванні та діагностиці параметрів соціальних процесів. Їх функція охоплює організацію соціальної діяльності, її самоорганізацію, а також підтримку різноманітних видів соціальної взаємодії. Завдяки цьому підходу можна досягти більшої структурованості та ефективності в реалізації практичної соціальної роботи.

До ознак соціальних технологій відносять їх здатність упорядковувати практичну діяльність за допомогою системи алгоритмів, команд і вимог. Вони також визначають особливості людської діяльності в умовах соціальних викликів і забезпечують реалізацію цілей через специфічні інститути та організації. Крім того, соціальні технології базуються на операційному соціальному мисленні та рефлексії, що дозволяє осмислювати технологічні закони й адаптувати їх до практичних потреб [11].

Особливого значення соціальні технології набувають у зв'язку з етичними принципами соціальної роботи. Етика соціальної підтримки й захисту визначає рамки та спрямованість використання цих технологій. Їх взаємодія з етикою створює умови для гуманного, обґрунтованого та ефективного надання соціальних послуг.

Соціальна робота передбачає багатовимірний підхід до подолання проблем ВПО, що включає соціальну, психологічну, економічну та правову підтримку. У науковій літературі акцентовано на важливості системного підходу до соціальної роботи, що базується на потребах та особливостях переміщених осіб. Визначення основних понять, як-от «внутрішньо переміщені особи», «соціальна адаптація» та «інноваційні технології», є ключовим елементом у побудові ефективної моделі соціальної роботи.

Соціальна профілактика є цілеспрямованою діяльністю, спрямованою на запобігання виникненню соціальних, психологічних та правових проблем. У роботі з сім'ями внутрішньо переміщених осіб профілактика охоплює заходи, які допомагають усунути причини можливих труднощів та забезпечують підтримку благополуччя. Профілактичні заходи реалізуються на трьох рівнях: загальносоціальному, що спрямований на покращення загальних умов життя через освітні та виховні програми; спеціальному, орієнтованому на конкретні ризики, наприклад, сімейне неблагополуччя; та індивідуальному, що враховує особливості кожної окремої особи або родини [3].

Процес профілактики включає стадії попередження, запобігання та припинення. Попередження формує в суб'єкта соціально прийнятні цінності, що зменшують ризики негативної поведінки. Запобігання спрямоване на оперативну допо-

могу у складних життєвих ситуаціях, наприклад, надання матеріальної підтримки. Стадія припинення охоплює механізми правового чи соціального впливу для запобігання негативним проявам.

Соціальна діагностика є важливою складовою частиною роботи з переселенцями, що дозволяє визначати причини та наслідки проблем через аналіз даних, інтерв'ю, спостереження чи тестування. Її результати формують соціальний діагноз, який містить перелік ключових проблем і шляхів їх подолання. Паралельно здійснюється соціально-педагогічний моніторинг, який дозволяє відстежувати динаміку змін у стані клієнта та оцінювати ефективність втручання [10].

Соціальний супровід і патронаж доповнюють профілактику та діагностику, забезпечуючи регулярну підтримку сімей через матеріальну, психологічну та консультативну допомогу. Патронаж охоплює індивідуальну роботу з клієнтами, які потребують допомоги для задоволення базових потреб. Комплексне поєднання цих підходів сприяє підвищенню якості життя ВПО та підтримці їх адаптації у нових умовах [5].

Особливе місце в цій сфері займає аналіз психологічного стану ВПО, які стикаються з низкою проблем, пов'язаних із втратою житла, роботи, соціальних зв'язків та звичного середовища. Дослідження, що присвячені адаптаційним процесам, указують на необхідність урахування стресових факторів, які впливають на психічне здоров'я переселенців. У цьому контексті соціальна робота має інтегрувати психотерапевтичні методики, що сприяють зменшенню рівня тривожності й поліпшенню емоційного стану осіб.

Процес міграції на нову територію передбачає перехід до невизначеності, що потребує адаптації до нового соціального та культурного середовища. Цей процес вимагає встановлення відповідності особистості з новою групою, територією, державою чи іншими соціальними структурами. Одним із ключових питань адаптації є ідентифікація, що відображає процес прийняття нових соціальних норм, цінностей і взаємодій у нових умовах [4].

Адаптація розглядається як спосіб пристосування до об'єктивних умов нового середовища, в якому перебуває людина. У цьому процесі формуються нові звички, переглядаються попередні моделі поведінки та вибудовуються стратегії для успішного інтегрування в нове оточення. Дослідження соціально-психологічних аспектів адаптації висвітлюють різноманітність підходів до цього явища, а також розкривають протилежні думки щодо впливу адаптації на психологічний стан особистості. Раніше вважалося, що адаптація обов'язково супроводжується значними психо-

логічними труднощами, але сучасні дослідження доводять, що її вплив залежить від характеру взаємодії переселенця з новим середовищем [8].

Особливу увагу слід приділити явищу переадаптації, яке виникає в умовах радикальних змін життєвих обставин, спричинених екстремальними ситуаціями. Переадаптація вимагає від особистості мобілізації ресурсів для збереження власної безпеки та досягнення нових цілей. Одним із проявів цього явища є «вимушений номадизм», що включає часту зміну місця проживання, переміщення до більш безпечних територій. Процес переадаптації охоплює інтерактивну взаємодію між особистістю та соціокультурним середовищем, в якому вона перебуває.

Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб визначається як включення до нових соціальних груп, освоєння норм і правил взаємодії, а також зайняття певного місця у структурі міжособистісних відносин. Важливим аспектом цього процесу є аналіз можливих труднощів, що виникають під час адаптації до нових умов. Однією з основних проблем залишається небажання частини переселенців приймати новий стиль життя та цінності території, куди вони потрапляють. Така поведінка часто супроводжується збереженням власного способу життя, звичок і традицій, які залишаються пов'язаними з місцем їх походження [1].

Регіональні відмінності, що базуються на соціальних, економічних і культурних факторах, ускладнюють адаптаційний процес навіть у межах однієї країни. Перша фаза адаптації зазвичай є найбільш складною та енергозатратною. Успіх цього етапу залежить від здатності особистості до подолання емоційного напруження, зумовленого змінами, які відбулися внаслідок міграції.

Ключовим показником адаптивних можливостей ВПО є емоційні стани, які вони переживають, і реакції на стресові ситуації. Переміщення до нових територій, особливо в умовах воєнного конфлікту, супроводжується потужним емоційним навантаженням. Стресові фактори, які впливають на переселенців, включають переживання небезпеки перед переїздом, труднощі самого процесу переміщення та психологічний тиск на етапі інтеграції до нового середовища [9].

Умови, які вимушують людей залишати свої домівки, виходять за межі звичайного життєвого досвіду. Така ситуація провокує високий рівень тривожності та психологічний дискомфорт незалежно від причин переїзду, що можуть включати як обґрунтовані страхи, так і реальні загрози життю. Для успішного подолання цих труднощів психологи та соціальні працівники повинні врахо-

увати вплив стресових обставин на різних етапах переміщення. Формування стратегій для емоційної підтримки та соціально-психологічної реабілітації є основою ефективної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Інноваційні підходи, які впроваджуються в сучасну соціальну роботу, включають використання цифрових технологій для організації комунікації та надання послуг. Створення онлайн-платформ для інформаційної та психологічної підтримки дозволяє охопити ширшу аудиторію та забезпечити доступність послуг навіть у віддалених регіонах. Успішним прикладом є впровадження програм дистанційного навчання для дітей з числа ВПО та організація онлайн-консультацій із соціальними працівниками і психологами.

Психологічний стан внутрішньо переміщених осіб формується під впливом складних обставин, спричинених втратою домівки, близького соціального оточення та звичного ритму життя. Воєнні дії стають причиною значного емоційного виснаження, яке може проявлятися у вигляді тривожності, депресивних станів, порушень сну та загального відчуття невизначеності. Вивчення цих аспектів є важливим для формування ефективної моделі психологічної підтримки в межах соціальної роботи.

Особливості соціально-психологічної адаптації ВПО полягають у необхідності інтеграції в нове середовище, що супроводжується подоланням соціальних бар'єрів і налагодженням комунікації з місцевими громадами. Встановлення довірливих відносин між переселенцями та приймаючим суспільством є важливим аспектом адаптаційного процесу. Практика демонструє, що інтеграція має бути підкріплена психологічною підтримкою, спрямованою на розвиток навичок стресостійкості.

Ефективними інструментами роботи з ВПО стають когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) та арт-терапія, які сприяють зниженню рівня тривожності та розвитку адаптивних механізмів. КПТ дозволяє фокусуватися на конкретних проблемах і пропонує методики для їх подолання, тоді як арт-терапія забезпечує безпечне середовище для самовираження та зняття емоційної напруги.

Психологічна підтримка має також урахувати вікові та індивідуальні особливості переселенців. Діти, які пережили воєнні події, потребують особливого підходу, що включає створення стабільного середовища та забезпечення відчуття захищеності. Для дорослих важливою стає допомога у формуванні нових цілей та підтримка у професійній реалізації.

Комплексний підхід до психологічної підтримки ВПО, який інтегрує індивідуальні та групові методики, дозволяє знизити рівень психосоціального стресу і сприяє швидкій адаптації. Використання таких інноваційних технологій, як онлайн-консультавання та цифрові платформи для надання психологічної допомоги, стає важливим елементом сучасної соціальної роботи в цій сфері.

Застосування інноваційних підходів у соціальній роботі з ВПО стає необхідністю в умовах масштабних міграційних процесів, спричинених війною. Інновації в цій сфері спрямовані на покращення якості надання послуг, зменшення соціальної напруги і забезпечення адаптації переселенців у новому середовищі [12].

Серед сучасних інструментів, які активно впроваджуються в практику соціальної роботи, варто виділити використання цифрових платформ для організації комунікації та надання інформаційної підтримки. Цифрові технології дозволяють оперативно реагувати на запити переселенців, забезпечувати доступ до актуальної інформації щодо їхніх прав і можливостей. Наприклад, платформи типу «Допомога поруч» або мобільні додатки для ВПО сприяють пошуку роботи, житла та отримання соціальних послуг [2].

Інноваційні підходи охоплюють інтеграцію дистанційного консультування, що забезпечує психологічну та правову допомогу без географічних обмежень. Онлайн-сесії з психологами та соціальними працівниками допомагають долати бар'єри, пов'язані з мобільністю, а також скорочують час доступу до підтримки. Використання відео- та аудіоплатформ дозволяє створювати групи підтримки для обговорення спільних проблем і обміну досвідом [3].

Ефективність інноваційних рішень підвищується завдяки інтеграції арт-терапії, тренінгів із розвитку життєвих навичок і психоедукації. Використання арт-терапії як одного з напрямів роботи з ВПО дає можливість створити безпечне середовище для вираження емоцій, подолання стресу та пошуку нових способів самореалізації. Тренінги з життєвих навичок включають управління фінансами, адаптацію до нового середовища, а також формування комунікативних навичок.

Інноваційні підходи не обмежуються лише психологічною підтримкою. У практику вводяться програми соціально-економічної інтеграції, які спрямовані на навчання новим професіям, адаптацію до ринку праці та розвиток підприємницької діяльності. Наприклад, створення стартапів або навчання основам бізнесу дозволяє переселенцям знаходити джерела доходу та забезпечувати себе в нових умовах. У цьому напрямі активним засо-

бом є державний портал «Дія», який пропонує безкоштовні тренінги та навчальні програми для ВПО [6].

Роль громадських організацій та волонтерських ініціатив у впровадженні інноваційних підходів заслуговує на особливу увагу. Співпраця державних органів із неурядовими організаціями сприяє створенню синергетичного ефекту, що підвищує ефективність програм допомоги. Спільні ініціативи дозволяють зменшити навантаження на державні установи та забезпечити широкий спектр послуг для ВПО.

Інноваційні підходи є основою для трансформації соціальної роботи в умовах кризових явищ. Використання технологій, інтеграція сучасних методик та залучення різноманітних ресурсів сприяють зниженню рівня стресу серед ВПО та підвищують їх шанси на успішну адаптацію.

Оцінювання ефективності інноваційних підходів до роботи з внутрішньо переміщеними особами дозволяє визначити їх вплив на розв'язання актуальних проблем переселенців. Успішні кейси, реалізовані в різних регіонах України, демонструють значні результати в покращенні адаптаційних процесів ВПО. Аналіз практик показує, що інтеграція цифрових платформ, психотерапевтичних методик та соціально-економічних програм суттєво підвищує якість підтримки.

Досвід упровадження онлайн-платформ, які надають інформаційну, юридичну та психологічну допомогу, підтверджує їх високу ефективність. Доступність цих сервісів дозволяє зменшити часові й географічні бар'єри для отримання послуг, що особливо важливо в умовах внутрішньої міграції. Наприклад, використання мобільних додатків для пошуку житла чи роботи спрощує процес адаптації в нових умовах.

Результати впровадження психотерапевтичних підходів, як-от когнітивно-поведінкова терапія та арт-терапія, свідчать про зменшення рівня тривожності серед ВПО. Дані досліджень показують, що ці методики сприяють покращенню емоційного стану та формуванню позитивних життєвих установок. Зокрема, арт-терапія забезпечує безпечний простір для самовираження, а КПТ допомагає справлятися зі складними емоційними реакціями.

Аналіз програм соціально-економічної інтеграції переселенців також свідчить про їх результативність. Навчання нових професій, тренінги з підприємництва та підтримка бізнес-ініціатив дозволяють ВПО знаходити стабільні джерела доходу. Результати таких програм вказують на зростання рівня економічної незалежності переселенців та їх активну інтеграцію в місцеві громади.

Серед успішних практик виділяються проекти, що враховують індивідуальні потреби переселенців. Індивідуальний підхід до кожної родини чи особи дозволяє створювати ефективні стратегії адаптації, орієнтовані на конкретні умови та ресурси. Успішні кейси підтверджують, що персоналізована підтримка сприяє швидшому розв'язанню проблем ВПО.

Роль міжсекторальної співпраці також є ключовою для ефективності соціальної роботи. Спільні проекти державних, громадських і міжнародних організацій дозволяють об'єднати ресурси та експертизу, що забезпечує більш комплексний підхід до підтримки ВПО [9]. Прикладом такого підходу є ініціативи, спрямовані на розвиток місцевих громад через інтеграцію переселенців, які активно залучають до спільних заходів місцеве населення.

Однак упровадження інноваційних підходів супроводжується низкою викликів. Основними бар'єрами стають недостатнє фінансування, обмежена кількість кваліфікованих фахівців і недосконалість нормативної бази. Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає збільшення інвестицій у соціальну сферу, підвищення кваліфікації працівників і вдосконалення законодавства.

Результати аналізу свідчать про те, що інноваційні підходи до соціальної роботи з ВПО є ефективними, але потребують подальшої оптимізації. Впровадження нових технологій і методик у поєднанні з розширенням ресурсної бази дозволить значно підвищити якість підтримки та сприяти довгостроковій адаптації переселенців.

Ефективність соціальної роботи з ВПО залежить від здатності системи адаптуватися до нових викликів та впроваджувати сучасні підходи. Оптимізація практик у цій сфері має враховувати комплексні потреби переселенців, а також специфіку регіональних і ресурсних умов. На основі аналізу ефективних кейсів і виявлених бар'єрів можна запропонувати низку рекомендацій для покращення якості підтримки ВПО.

Першочерговим завданням є вдосконалення нормативної бази, яка регулює соціальну роботу з переселенцями. Чітке визначення повноважень державних і громадських структур дозволить уникнути дублювання функцій і підвищить ефективність координації зусиль. Розроблення стандартів надання послуг для ВПО, які враховують найкращі міжнародні практики, забезпечить єдність підходів і підвищить їх якість.

Особливу увагу слід приділити підвищенню кваліфікації соціальних працівників. Організація тренінгів, які охоплюють сучасні психотерапевтичні методики, цифрові інструменти та

принципи міжкультурної комунікації, сприятиме підготовці фахівців до роботи в умовах кризи. Навчання має включати розвиток навичок роботи з платформами дистанційного консультування, а також з методами підтримки переселенців, що стикаються з психологічними травмами.

Оптимізація ресурсного забезпечення соціальних програм передбачає розширення державного фінансування та залучення міжнародної допомоги. Підтримка програм на місцевому рівні має ґрунтуватися на співпраці з громадськими організаціями, які володіють унікальним досвідом у сфері роботи з ВПО. Створення мереж підтримки, яка об'єднує державні, громадські та волонтерські ініціативи, дозволить забезпечити більшу гнучкість у реагуванні на потреби переселенців.

Важливим напрямом є розроблення програм економічної інтеграції. Надання можливостей для навчання нових професій, підтримка у створенні бізнесу та інтеграція переселенців на ринок праці сприятиме зменшенню залежності від соціальних виплат. Запровадження пільгових умов для підприємців із числа ВПО або підтримка їхніх стартапів може стати додатковим стимулом для економічної активності.

Підтримка переселенців має враховувати потреби різних вікових груп. Для дітей необхідно організувати програми психологічної реабілітації та освітньої інтеграції, які забезпечать стабільність у нових умовах. Дорослі потребують допомоги у формуванні життєвих стратегій та професійній реалізації, а для літніх людей важливою стає підтримка в розв'язанні медичних та соціальних питань.

Використання інноваційних технологій залишається ключовим фактором для оптимізації роботи з ВПО. Розроблення мобільних додатків, платформ для онлайн-консультування та інтерактивних навчальних курсів сприяє доступності послуг навіть у віддалених регіонах. Водночас необхідно забезпечити інформаційну безпеку таких сервісів і навчати переселенців ефективно ними користуватися.

Побудова довгострокових стратегій інтеграції ВПО в громади є важливим етапом соціальної роботи. Організація спільних заходів для переселенців і місцевих мешканців сприяє формуванню толерантного середовища та налагодженню соціальних зв'язків. Такі ініціативи мають бути підтримані на місцевому рівні через залучення представників громад до розроблення та впровадження програм підтримки.

Перспективи розвитку соціальної роботи з ВПО полягають у розширенні міждисциплінар-

ного підходу, який об'єднує психологію, соціологію, економіку та інформаційні технології. Використання комплексних рішень дозволить побудувати ефективну систему підтримки, яка відповідатиме сучасним викликам.

Висновки. Запропоновані рекомендації сприяють формуванню нових стандартів соціальної роботи з ВПО, орієнтованих на індивідуальні потреби та можливості кожного переселенця. Оптимізація практик дозволить підвищити якість надання послуг, забезпечити ефективну адаптацію та інтеграцію ВПО в громади. Перспективи впровадження інноваційних підходів створюють умови для сталого розвитку соціальної сфери в Україні.

Список літератури:

1. Гюкхан Д. Сучасні міграційні процеси: проблема адаптації та інтеграції мігрантів в об'єднаній Європі. *Філософські науки. Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка*. 2016. Випуск 1(82). С. 35–44.
2. Інформаційна платформа «Допомога поруч». URL: <https://dszn.smr.gov.ua/informatsijna-platforma-dopomoga-poruch/>
3. Мазіна Н.Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2016. Вип. 12. С. 131–138.
4. Малиха М.І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6–11.
5. Недря К.М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022*. С. 40–43.
6. Освітній портал Дія. Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/catalog/appointment/for-ipds>
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
8. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / за ред. Л.С. Волинець та ін. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.
9. Соціальна адаптація як механізм соціалізації особистості. URL: <https://studfiles.net/preview/5081779/>
10. Сьомкіна І.С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями вимушених переселенців: стан та перспективи. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2015. № 11. С. 102–105.
11. Технології соціальної роботи: навч. посібник із грифом МОН України / О.А. Агарков та

ін. Запоріжжя : вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. 487 с.

12. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посібник / А.І. Капська та ін. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 328 с.

References:

1. Gokhan, D. (2016). Suchasni mihratsiini protsesy: problema adaptatsii ta intehtatsii mihrantiv v ob'iednani Yevropi [Modern migration processes: The problem of adaptation and integration of migrants in united Europe]. Philosophical Sciences. Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko, (1), 35–44.

2. Informatsiina platforma "Dopomoha poruch" [Information platform «Help Nearby.»] Retrieved from <https://dszn.smr.gov.ua/informatsijna-platforma-dopomoga-poruch/>

3. Mazina, N. E. (2016). Sotsialno-ekonomichna adaptatsiia vnutrishno peremishchenykh osib: pidkhody do vymiru [Socio-economic adaptation of internally displaced persons: Approaches to measurement]. Bulletin of Mariupol State University. Series: Philosophy, Cultural Studies, Sociology, (12), 131–138.

4. Malykha, M. I. (2015). Do problemy sutnosti poniattia "vnutrishno peremishcheni osoby": derzhavna polityka ta rehionalna praktyka [On the essence of the concept of "internally displaced persons"]: State policy and regional practices. Grani, (8), 6–11.

5. Nedria, K. M. (2022). Sotsialna robota z vnutrishno peremishchenymy osobamy v Ukraini [Social work with internally displaced persons in Ukraine]. Society and Personality in Modern Communication Discourse: Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific-Practical Conference, Zaporizhzhia, November 2, 2022. Zaporizhzhia, 40–43.

6. Osvitnii portal Diia. [Diia. Education portal]. Retrieved from <https://osvita.diia.gov.ua/catalog/appointment/for-ipds>

7. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib. [Law on Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

8. Psykhosotsialna dopomoha vnutrishno peremishchenym ditiam, yikhnim batkam ta sim'iam z ditmy zi Skhodu Ukrainy [Psychosocial assistance to internally displaced children, their parents, and families with children from Eastern Ukraine]: A handbook for social practitioners (Eds. L. S. Volynets, L. A. Melnyk, et al.). Kyiv: Kalita Publishing House, 2015. 72 p.

9. Sotsialna adaptatsiia yak mekhanizm sotsializatsii osobystosti [Social adaptation as a mechanism of personality socialization]. Retrieved from <https://studfiles.net/preview/5081779/>

10. Siomkina, I. S. (2015). Sotsialno-pedahohichna robota z sim'iamy vymushenykh pereselentsiv: stan ta perspektyvy [Social-pedagogical work with families of forced migrants]: State and prospects. Collection of Scientific Papers of Khmelnytskyi Institute of Social Technologies, University "Ukraine", (11), 102–105.

11. Tekhnolohii sotsialnoi roboty [Technologies of social work]: A textbook with the approval of the Ministry of Education and Science of Ukraine (O. A. Aharkov, D. Yu. Arabadzhiev, T. V. Erokhina, V. V. Kuzmin, I. V. Meshchan, V. M. Popovych). Zaporizhzhia: Publishing Complex of PJSC "Motor Sich", 2015. 487 p.

12. Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi roboty z sim'iamy [Technologies of social-pedagogical work with families]: A teaching-methodical manual (A. I. Kapska, I. V. Pesha, O. Yu. Mikheieva, M. H. Solianyk). Kyiv: Slovo Publishing House, 2015. 328 p.

Ю. П. Сахарук

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 29.11.2024

Прийнято до опублікування 18.12.2024